

**„EDINOST“**  
izhaja po trikrat na teden v šestih izdanjih ob **torkih, četrkih in sobotah**. Zjutranje izdanje izhaja ob 6. uri zjutraj, večerno pa ob 7. uri večer. — Obojno izdanje stane: za jeden mesec f. 1.—, izven Avstrije f. 1.50 za tri mesece . . . 3.— „ „ 4.50 za pol leta . . . 6.— „ „ 9.— za vse leto . . . 12.— „ „ 18.—  
Naročnino je plačevati naprej na naročbe brez priložene naročnine se uprava ne ozira.  
Posamične številke se dobivajo v prodajalnicah tobaka v Trstu po 3 nč., izven Trsta po 4 nč.

# EDINOST

Oglasi se računajo po tarifu v petico; za naslove z dabelimi črkami se plačuje prostor, kolikor obsega navadnih vrstic. Poslana osmrtnice in javne zahvale, domači oglasi itd. se računajo po pogodbi.

Vsi dopisi naj se pošiljajo urodništva: ulica Casermes št. 13. Vsako pismo mora biti frankovano, ker nefrankovana se ne sprejemajo. Rokopisi se ne vračajo.

Naročnino, reklamacije in oglase sprejema *upravitelstvo* ulica Molino piccolo št. 3. II. nadst. Naročnino in oglase je plačevati loco Trst. Odprta reklama cije so proste poštnine.

Glasiloslovenskega političnega društva za Primorsko.

„Edinosti je moč!“

## Ali deželna ali narodna avtonomija?!

Mi smo od nekdanj opazovali iskrenim obžalovanjem, da večina odličnejših krogov slovenskih — zlasti vodilnih krogov — ali namenoma prezirajo to vprašanje, ali pa ne poznajo dalekosežne važnosti istega. Nekako prezirljivo in od gori doli so zrlji na vsacega, ki je zastavljal svojo besedo za tako „sanjarijo“, kakoršna je — seveda po mislih teh krogov — narodna samouprava. Kakor je nezmislno samo na sebi, vendar je gola resnica, da so izvestni možje, ki so bistrim svojim pogledom v bodočnost pogodili že davno, da je le v narodni samoupravi iskati garancij za kulturni razvoj in narodno bodočnost Slovencev, da so ti redki možje zašli na glas napetih „radikalcev“. No, ako je res, da je zahtevanje po narodni samoupravi „radikalno“, potem pa že moramo reči, da mora vzeti nase odij „radikalstva“ vsakdo, ki se hoče nazivati slovenskim rodoljubom. A od kod je to, da mnogim našim veljakom tako ne ljubo zveni na ušesa pojim narodne samouprave? Vzrok temu je deloma v slepem servilizmu do vladnih krogov, kojim se vidi sakrosanktna sedanja uredba države po provincijah, ne gledé na narodnost prebivalstva teh poslednjih; deloma pa tudi v tisti komodnosti, ki se najraje giblje v starih izvoženih potih. Beseda avtonomist (pristaš samouprave) je zvenela od nekdanj kaj simpatično nam Slovincem, zlasti zato, ker označuje dijametralno nasprotno od onega, za kar so se toli trdovratno borili naši nemškoliberalni nasprotniki: za centralizem, to je za osredotočanje vse moči in oblasti v središču države in za obsodbo posamičnih pokrajin v popolno obnemoglost nasproti državni oblasti. Avtonomisti smo se torej nazivali že zato, ker so bili naši nasprotniki centralisti. A ker so naši zavezniki v borbi proti centralizmu — zlasti češko plemstvo in nemški konservativci — deželni avtonomisti, to je zagovorniki kolikor le možno razsežne kompetencije sedanjih provincij, menili

smo, da moramo biti tudi mi deželni avtonomisti. In še danes se večina naših politikov-pravkov krčevito drži te stare vere. To je tista stara izvožena pot, po koji hodimo, ker nam je obzorje še vedno istotako tesno kakor nam je bilo v prvi dōbi v zmyslu ustave prerobenega političkega življenja v naši državi. Prav je, da smo nasprotniki centralizma, kupičenja vse oblasti v središču države; saj je taka oblika države najnesrečnejša in se v tej obliki država ne more razvijati vspešno, zlasti taka država ne, kakoršna je avstrijska, kjer je tolika razlika v gospodarskih in kulturnih potrebah posamičnih nje delov. Zaslepljenec ali brezvestnež mora biti državnik, ki bi hotel vso državo avstrijsko vladati po jednem in istem kopitu, ne brigaje se za velike razlike v klimatičnih, gospodarskih, kulturnih in jezikovnih odnošajih. Centralistiško Avstrijo, stisnjeno v uniformo, si je pač lahko misliti za zeleno mizo in v mehkih ministrskih fōteljih, praktično pa je ni mogoče upravljati; namreč ne tako, da bi bilo na korist središču in posamičnim delom. Kakor vesten zdravnik drugače postopa z bolniki šibke konstitucije, in drugače z bolniki krepke konstitucije, tako je v taki državi, kakoršna je Avstrija, jemati ozir na to, kadar se delajo ukrepi za povzdigo pokrajin, v koliko je ta ali ona pokrajina na viši ali nižji stopinji materialnega in dušnega razvoja. Ker pa pojedini deli najbolj poznajo svoje stanje in svoje potrebe in tudi načine, kakó bi bilo najbolje odpomoči nedostatkom, zato treba prepustiti tem delom prvo besedo glede skrbi za povspenjanje svojih vsestranskih koristi. To je pravi zmysel avtonomije ali samouprave in jedino v pojmu samouprave je prava resnica. Načelo centralizacije, osredotočenja vse moči v središču in slabenja kompetencije posamičnih delov, koje načelo je bilo vodilno nemškoliberalnim krogom v dosedanjih časih, to načelo je neizprosno nasprotno načelo samouprave, torej jedino pravemu pravilu za srečno vladanje raznoličnih držav.

Zato obsojamo centralizem in je prav, da smo avtonomisti. Toda pozabili smo na razliko med deželno in narodno avtonomijo, pozabili smo, da smo mi Slovenci razkosani na več pokrajin in da nam 6 deželnih uprav reže gospodarski, politički in narodni kruh, da se torej naše ukupnonarodne življenske koristi ne pokrivajo se sedanje zemljepisno razdelitvijo onih pokrajin, v kojih bivamo mi Slovenci. Kakor vsak narod imamo tudi mi Slovenci svoje ukupne kulturne potrebe — v prvi vrsti mislimo tu na potrebe šolstva. — Ali je možno, da bi vsaki teh 6 deželnih zborov tudi ob najbolji volji mogel primerno upoštevati kulturne potrebe svojih Slovencev, tako, da bi to odgovarjalo ukupni narodni potrebi? Gotovo ne! A mi smo rekli „pri najbolji volji“. In če pa take dobre volje sploh ni, kakor je v resnici ni ni v Gradcu, ni v Trstu, ni v Poreču; v Gorici pa le do neke meje? Dejstva, zlasti pa šolski odnošaji po Istri, nam kažejo najjasneje, kako skrbje ti deželni zbori za naše kulturne potrebe. Ali se moremo ogrevati za razširjenje kompetencije tacih deželnih zborov? Da, lahko se ogrevamo, ako želimo slabo sami sebi, ako hočemo, da ostanemo zavisni za vse čase od zle volje naših nasprotnikov, ako se odrekamo nadi, da bi kedaj prišli do krepkega narodnega življenja, da bi se kedaj osvobodili iz mučne skrbi za svoj obstanek in da bi potem vse svoje moči, ki jih tratimo sedaj v narodnih bojih, mogli posvečati na polju znanstva in umetnosti, koje polje bodemo morali obdelati tudi mi, ako se hočemo res uvrstiti med kulturne narode.

Da, avtonomisti bodimo, a ne deželni, ampak narodni avtonomisti. Svoj program moramo premeniti tako, da bodemo zahtevali, da se nam zasnujejo taki organi ali zbori, ki bodo — ne gledé na zemljepisne meje, ki ločijo posamične pokrajine, v kojih bivajo Slovenci — samostojno skrbeli za primerno upravo kulturnih potreb vsega naroda. To bi bila — narodna samouprava.

## PODLISTEK

### Uzor - značaja.

Sličica iz tržaškega življenja.  
Pisal Anton Zajc.

Ime mu je Francesko X. in, če se ne motim, bil je rojen v mali italijanski vasici, nekje v sredini Kalabrije. V rani mladosti obiskoval je nekoliko let domačo ljudsko šolo, potem pa ga je njegov oče dal nekemu čevljarju, da se priuči rokodelstvu. Ko je prebil svojo učilno dobo, podal se je v svet, kakor pregovor pravi: s trebuhom za kruhom, ter se dlje časa potepal po svoji domovini. Vidé pa, da mu ne gre tako, kakor bi sam rad, prekoračil je pred dvajsetimi leti italijansko mejo ter je konečno primahal v naše tržaško mesto: bosonog, raztrgan in lačen. Tu mu je ugajalo izvrstno, kajti našel je dosti svojih rojakov in somišljenikov, kateri so ga tudi podpirali in — ker ni imel posebnega veselja do rokodelstva —, ga slednjič pripravili v službo v nekem večjem zavodu tržaškem. Sprejet je bil namreč kakor pisar. Francesko sicer ni bil sposoben za to delo, kajti vsaki pošten kristijan bi bil dejal, vidé njegovo pisavo, da to ni proizvod človeške roke, temveč, da so se gotovo sprahajale po papirju le goske ali pa race. Ali načelnik pisarne, ki je bil tudi sin solučnate dežele, se ni oziral na

to, ter si je mislil, da je le pravi italianissimo, vse drugo pa je postranska stvar. Torej, ker je bil skoro nesposoben za pisanje, zato je opravljal razna druga dela: kuril je peč, nosil ravnateljju — v precej oddaljeno stanovanje — spise na podpis, delal je ovitke za pisma in pozneje pisal je celó adrese na iste itd. Tako je životaril že skoraj dve leti, njegovi tovariši pa so ga večkrat zbadali ter se šalili z njim in pa z njegovo neumnostjo. Francesko je ob tacih prilikah molčal ali v srcu pa ga je peklo, strašno peklo in hoté pokazati tovarišem, da ni ravno jare gospōde cvet, prišel je do nekega sklepa, ki se je porodil v njegovi glavi. Siromak mislil je na napredovanje, hotel je postati uradnik. Kako pa to doseči? To je bilo gorostasno vprašanje, kajti njegovo znanstvo je bilo jako skromno; obsegalo je le nekoliko vede v čitanju in pisanju in pa malo geografije, ki si jo je napisal z lastnimi nogami, za časa svojega pustolovstva. Večkrat, ko je premišljeval to, ga je zabolelo v srcé, kajti niti servilizem, kojemu je bil zelo podvržen, mu ni mogel pomagati do zaželjenega cilja. No, ker pa je bil naš junak zelo poduzeten in iznajdljiv duh, zato si je znal tudi pomagati v tej sitni zadevi. Njegova iznajdba bila je sicer malo škandalozna, ali te ni brigalo moža — brez značaja.

\* \* \*

Ravnatelj dotičnega zavoda, v kojem je služboval Francesko, je bil petdesetleten mož, pri vsem tem pa je bil še vedno krepak in močan, da bi mu bil človek prisodil komaj štirideset. Žene ni imel, bila mu je umrla pol leta poprej, kakor je Francesko stopil pri njem v službo. Mož bil je že za časa, ko mu je še živela žena, precej osoren in strog; od kar je postal vdovec, pa ni bilo skoraj mogoče izhajati z njim. Za vsaki, se tako mali pogrešek, delil je svojim uradnikom in pisarjem ukore, da je kar odmevalo po pisarnah in tudi našega poznanca je doletela huda ura skoraj vsakokrat, ko je prišel stari v urad. Jedenkrat, ko je prinesel neke spise v njegovo stanovanje, prijel ga je celo za uho ter, grozno kričaje, ga pahnil niz stopnice, da bi si bil siromak kmalu polomil roke in noge. Sicer ni bila to kazen za kakovi službeni prekršaj, temveč za to, ker se je Francesko v predsobi malo preuljudno ponašal do sobarice Lenke; tako, da je deklica vskliknila radi pisarjeve neznosti in s tem privabila pustega čmerikovca, ki pa je tudi gojil neke tajne simpatije do koprivice, vzrasle na podlagi lažnjive tržaške vzgoje. Od onega časa bilo je Francesku, ako ni hotel izgubiti službe, strogo zabranjeno nadlegovati deklico neznostimi ali se je celo dotakniti. Pisar je tudi spolnjeval nekaj časa to zapoved, ali od kar se mu je vsadil gori omenjeni

Ne ustrašite se slovenski konservativci! Tudi v takem programu ne bi bilo nikakega radikalstva, naperjenega proti sedanji ustavi države. Za uvedbo take narodne avtonomije ne bi trebalo rušiti sedanjih mej med pokrajinami in narodna samouprava bi se lahko razvijala poleg sedanje deželne. Slovenci bi ostali lahko pod upravo vseh 6 deželnih zborov v kolikor se dostaje materialnega gospodarstva; le za narodna vprašanja naj bi imeli svoj skupni organ ali zbor! In kde ne ve, da ravno narodno-kulturna vprašanja dajejo največ povoda sedanjim narodnim borbam in da ravno ob takih vprašanjih sedanje večine po deželnih zbora najbolj zlorabljajo svojo moč!! Mnogo se obžaluje dandanes narodne boje — tu odkritosrečno, a mnogokje le navidezno in hinavski. No, zasnujte nam narodno samoupravo v gori označenem zmislu, odtegnite kulturno vprašanje strankarskega nasprotstva in zamašili ste glavni vir toliko obžalovanim narodnim bojem! V interesu narodnega miru v državi bi bilo torej želeči takega rešenja, oziroma uvedanja narodne samouprave.

Čas je torej, da se odrečemo tradicijam trde deželne avtonomije, ker ista nam je absolutno škodljiva. In zadovoljstvom javljamo, da se množe znamenja, da je jelo pridirati spoznanje o nevarnostih, ki bi nastale za našo narodnost, ako bi se in brezpogojno povrnila vsa oblast deželnim zborom, kakor posebno zahtevajo Poljaki in nemški konservativci. In ravno vzrok, radi katerega se Poljaki toliko potezajo za deželno samoupravo, je najboljši dokaz za škodljivost iste. Poljaki imajo moč v deželi in Poljaki tlačijo Maloruse. A mi Slovenci smo Maloruse naših pokrajin. Ali razumete to?!

Množe se pojavi, smo rekli, proti deželni avtonomiji. Tako se je posl. dr. Ferjančič uprl zahtevi grofa Falkenhayna, da bi se kar deželnim zborom prepustila pravica pošiljanja v državni zbor; tako je tudi dr. Laginja v razpravi o volilni preosnovi prekljunjal načelo deželne avtonomije se svojim predlogom, da naj bi se polovica območja deželnega zbora istrskega za volitev poslancev v novem splošnem volilnem razredu združila z območje deželnega zbora tržaškega, a druga polovica območja dež. zbora istrskega naj bi volila svojega poslance; tako je rekel poslanec dr. Gregorec v svojem velikem govoru v poslanski zbornici: „V šolskih stvarih, posebej v stvarih ljudske šole, naj bi imelo vsako avstrijsko plemo nekako narodno avtonomijo. Nobenemu plemenu naj bi ne bilo dovoljeno, da bi posezalo v to območje drugega plemena, drugače ne bode miru in pokoja“.

Da, da, to je tisto, kar zahtevamo mi!

Slednjic pišejo „Novice“ v svoji zadnji številki:

„Splošno pa moramo reči, da je nas Slovence tudi minolo zasedanje poučilo, da od deželnih zborov nimamo posebno dobrega pričakovati in da bi nam bilo le v škodo, ko bi se jim delokrog

sklep v srcu, započel je zopet žnjo občevati — to se vé, kolikor je bilo mogoče tajno — kajti nekaj mu je reklo, da ga le ona zamore privedi do zaželjenega cilja.

Lenki je bila po volji Franceskova nagnjenost; zakaj pa ne, saj je bil mlad ter je posedoval vse one lastnosti, ki zamorejo osrečiti mlado žensko. Obžalovala je grenko svojo nepredvidnost, s kojo je izdala ravnateljju pisarjeve namene, zato pa je v bodoče hotela popraviti vse ono, kar je zakrivila prej. Večkrat, ko ni bilo starega doma, vabila je pisarja v svojo sobico, kjer sta delala načrte za bodočnost. To pa je trajalo tako dolgo, dokler ni deklica nekega dne stopila pred ravnatelja ter ga zaprosila, da jo odpusti iz službe in jej dovoli poročiti se z njegovim pisarjem Franceskom. Stari jo je pogledal ojstro, na obrazu pa se mu je čitalo iznenadenje. Lenka, videča to, je stopila bližje in s solznimi očmi započela prositi in praviti o ljubezni, ki jo goji do svojega izvoljenca. Starcu se je omehčalo srce, videčemu objokano deklico pred seboj ter, položivši jej desnico na ramo, je dejal mehkim glasom: „Pa naj bo, Lenka! Mlada si, iščeš si sebi jednakega, jaz ti tega ne zamerim, spomni pa se v svoji sreči tudi kojikrat na me, saj veš, da sem ti bil vedno zelo, zelo naklonjen!“ Tako je stari končal, Lenka pa se mu je iskreno zahvalila na tem ter ostavila

razširjal. Zato smo se kar čudili, da je gospod Klun predlagal, da bi se deželnim zborom izročila zopet volitev državnih poslancev. Če je ta gospod le pazljivo zasledoval letošnje zborovanje koroškega, štajerskega, isterskega in tržaškega deželnega zbora, bi moral vedeti, da bi to bila za Slovence trikrat hujša zaušnica, kakor je krivičen sedanji volilni red. Sicer pa mislimo, da se je g. Klun hotel le malo pošaliti ali pa malo prikupiti se nekaterim modrokrvnim gospodom v Hohenwartovem klubu, vedoč, da tako iz tega ne bode nič. Če bi pa do resnice prišlo, bi pa najbrž tudi on pogumno se temu upiral\*.

Tako je! Za nas vsaj je rešeno vprašanje: Ali naj se potezamo za deželno ali narodno avtonomijo?!

## Slovenci in visoke šole.

Govor drž. posl. Kluna v seji poslanske zbornice dne 25. februarja 1896.

Mimo tega se je ustanovila na tem vseučilišču pred dvema leti še posebna učna stolica za malorusko zgodovino in se je iz Rusije poklical profesor za to. Tako imajo Maloruse tri učne stolice za svoj jezik, koje jim seveda privoščamo od vsega srca in do katerih osnutja je morda nemalo pripomogel sedanji gospod ministerski predsednik kakor bivši namestnik v Galiciji v pravem razumevanju in upoštevanju kulturnih potreb naroda maloruskega. Istotako je na vseučilišču češkem v Pragi poleg učne stolice za splošno slovansko filologijo še posebna učna stolica za češki jezik in literaturo, in istotako vidimo v Inomostu učno stolico za italijanski jezik in literaturo in celo na vseučilišču graškem ustanovila se je pred dvema leti profesura za italijanski jezik, dasi italijanščina na Štirskega ni v deželi navadni jezik. Celó Romuni, ki štejejo v Avstriji le 200.000 duš, imajo na vseučilišču v Črnovcih, kar je povsem prav in v redu, svojo lastno učno stolico za negovanje njih jezika in literature. Tudi Prusi, na kojih pač ni hvaliti posebne naklonjenosti do poljskega življa, ustanovili so na vseučilišču v Vratislavi posebno učno stolico za poljski jezik in literaturo.

Ako torej, gospóda moja, poštevate vse to in če pomislite poleg tega, koliko vztrajnostjo in žilovostjo onih pol milijona italijanskih državljanov v Avstriji zahtevajo lastno italijansko visoko šolo v Trstu, potem ne bodete šteli v zlo tudi dvem milijonom Jugoslovanov, Slovencev in Hrvatov, ako si prizadevajo za lastno visoko šolo in da, dokler se ne ustanovi taka, silijo na to, naj se intenzivneje gojita njih jezika na enem obstoječih vseučilišč.

Vprašanje nastaja sedaj, kje naj bi se to vršilo? Na vseučilišču dunajskem, ki je takorekoč centrala vseh visokih šol Avstrije, obstoji, kakor je to umevno samo ob sebi, le jedna učna stolica sobo zaprosivši ga, naj jo tudi za naprej vzeme po svoje močno zaščitje.

Tri tedne izza tega je Lenka postala pisarjeva žena; tri mesece po poroki pa je bil Francesko imenovan — uradnikom. Sicer je med njegovimi poznanci bila javna tajnost, da ga je do te stopinje privela jedino le — nezvestoba njegove lastne žene. Francesko je tudi dobro znal za to sumničenje in govoričenje, ali ni se zmenil zanje; zakaj pa, saj je stalo tako na njegovem programu.

Pred par leti so pokopali starega čmerikovca. Do njegovega zadnjega trenutka mu je bila Lenka najboljša prijateljica, zato pa jej je tudi zapustil skoraj svoje vse premoženje. Francesko je privinil do stopinje višega uradnika ukljub temu, da se je njegovo znanje jako malo pomnožilo v teku časa; pod novim ravnateljstvom pa se mu je videlo umestno, podati se v pokoj, kjer sedaj uživa s svojo „zvesto“ ženo masno penzijo in pa prihranjene novce pokojnega ravnatelja. Večkrat, ako čitaš italijanske liste tržaške, naletiš na njegovo in pa na njeno obče spoštovano ime, kajti poznano je, da sta to dva uzor-značaja, s kojima se dičijo razni in izvestni tržaški krogi.

za splošno slovansko filologijo (jezikoslovje). Mi bi želeli sicer, zahtevati pa ne moremo, da bi se na tem vseučilišču ustanovila še nadaljnja slovanska učna stolica s posebnim ozirom na jugoslovanske jezike, kar je gledé hrvatskega jezika v minolem letu v proračunskem odseku zahteval, žal, prezgodaj umrli dalmatinski poslanec dr. Klaić in kar bi prišlo posebno v prilogi zlasti nam kranjskim Slovincem, ker naša mladina posebno rada zahaja na te visoke šole radi obilice ustanov za visokošole iz Kranjske na vseučilišču dunajskem.

Na vseučilišču v Gradcu pa imamo pravico zahtevati to, ker se je isto ustanovilo v glavnem v ta namen, da bodi ista učilnica za mnogojezične notranje avstrijske dežele, kakor je to razvidno iz ustanovnega pisma nadvojvode Karola od dne 1. junuarja 1885, v kojem pismu se nahajajo sledeče besede, koje bi prečital dobrotnim dovoljenjem njegove ekscelence, gospoda predsednika (čita):

Iam antedictum publicum, studium gymnasium et universitatem pro commemoratis venerandae Societatis Iesu sociis in nostra civitate graecensi, Styriae Metropoli eum in finem instituere et erigere intendimus, ut quod alii principes suorum subditorum saluti commodisque prospicientes, sibi licere existimant, illud nos quoque, plures easque ampliores diversarum nationum et linguarum provincias (sc. interioris Austriae) possidentes, multo majori ratione et jure posse omnes intellegant.“

Povsem sličen stavek je tudi v ustanovni listini nadvojvode in poznejega cesarja Ferdinanda II. iz leta 1602. Istotako nahajamo v papeževi potrjevalni buli vseučiliščne ustanove od 1. januarja 1885. besede (čita):

„ . . . ut ampliores manipuli ex diversarum nationum et linguarum agris, quarum provincias dictus Carolus Archidux possidet“.

Ako bodi vseučilišče v Gradcu glasom svoje ustanove izobraževalnica za večjezične notranje-avstrijske dežele, potem mora biti seveda tudi urejena tako, da bode odgovarjala temu namenu. Dokler je bila vsem narodom jednakoveljavna latinščina učni jezik na visokih šolah, se je moglo skrbeti enakomerno za vse narode; temu pa, žal, ni več tako na vseučilišču graškem gledé na Jugoslovane v Avstriji, odkar se je latinščina morala umakniti pred živimi jeziki. Dasi je Štirska po dobri tretjini obljudena po Slovincih, katerih sinovi se uče v glavnem mestu dežele in za katere se je ustanovilo vseučilišče v Gradcu gotove v isti meri, kakor za njih nemške sodeželane; dasi tudi Slovenci drugih dežel radi pošiljajo svoje sinove na vseučilišče v Gradcu, da si tam prisvajajo višje uke; dasi na to vseučilišče močno zahajajo tudi Hrvatje Primorske in Dalmacije, vendar ni bilo tam, kakor kažejo redi za predavanja, že 20 let nikacih predavanj v slovenskem in hrvatskem jeziku, ker obstoji na tem vseučilišču, kakor na dunajskem, le jedna učna stolica za splošno slovansko filologijo, ki pa ima toliko posla se splošnimi disciplinami (vedami) slovanskimi, da se ne more zahtevati od iste, da bi se še posebno ozirala na slovenski ali hrvatski jezik in da bi se še posebej predavalo o istima.

Taka predavanja pa bi bila posebno važna, ker se nimamo kompendija (posnetka, izvoda) za slovenski jezik, ki bi jih nadomeščal vsaj kolikor toliko. Naši juristi in profesorji, kojim bode pozneje uradovati v slovenskem in hrvatskem jeziku, nimajo torej nobene prilike, da bi se bolje izobražili v dotičnem jeziku, da bi mogli odgovarjati stavljenim jim zahtevam, radi česa treba primerno poskrbeti tudi zanje. (Konec prih.)

## Politiške vesti.

V TRSTU, dne 12. marca 1896.

**Volilna preosnova.** Odsek za volilno preosnovo je nadaljeval včeraj posvetovanje o določanju volilnih krajev. Ministerski predsednik se je izjavil proti vsem predlogom in je prosil, naj se vnaprejme vladna predloga nespremenjena. Odsek je vsprejel predlog posl. Russa, glasom katerega se zasnujejo mauja volilna okrožja v mejah sodnih okrajev; in potem predlog poslanca grofa Falkenhayna, glasom katerega naj bodo v onih deželah, kjer se za kmečke občine uvedejo direktne volitve, volilnimi kraji vsi oni

kraji, ki so po deželnem zakonu sploh določeni kakor volilni kraji za deželnozborsko volitev. Vsi drugi predlogi so se odklonili. Posl. baron Dipauli je predlagal, da je podeliti volilno pravo vsem onim članom občine, ki sicer izpolnjujejo vse pogoje za volilno pravo, in ki plačujejo 3 gold. direktnega davka. Grof Bađeni se je izrekel proti temu predlogu, ker bi uvedenje splošne volilne pravice na jedni strani, na drugi pa znižanje volilnega cenza preveč omajalo sedaj obstoječo uredbo. Nadalje je predlagal isti posl. Dipauli, da naj bi po izvedenju zakona o davkih na osebne dohodke imeli volilno pravo vsi oni, ki plačujejo vsaj 4 gold. direktnega davka, in da sedanji upravičenci ne smejo zgubiti volilnega prava po izvedenju davčne reforme. Oba predloga Dipaulijeva je večina odseka odlonila. No, vsprejela je predlog istega poslanca, s kojim se pozivlje vlada, naj pred posvetovanjem in uvedenjem zakona o direktnem osebnem davku predloži novele k državnozborskemu volilnemu redu v ta namen, da se po možnosti zagotovi volilno pravo onim volilnim razredom, ki so v večji meri deležni nižanja ali oproščenju davka.

**Obnovljenje pogodbe med Avstrijo in Ogersko.** Ker že Madjari tako radi strašijo nas s tem, da se popolnoma odločijo od nas v trgovinskem in carinskem pogledu, ako jim ne privolimo v vse, kar — hočejo, in ker trde, da bi bil to grozen udarec za našo polovico, ako se pretrže ta gospodarska vkupnost, ne bi bilo slabo, ako navedemo par podatkov v pojasnenje gospodarskih odnošajev med Avstrijo in Ogersko. Tista ogerska industrija, ki dela sedaj naši toliko konkurencije, ustanovila se je večina avstrijskim denarjem; denar, ki leži po ogerskih bankah, je večinoma avstrijski; veliki del državnih obligacij in drugih vrednostnih papirjev ogerskih je v rokah avstrijskih kapitalistov. Milijoni in milijoni avstrijskega denarja so investirani v ogerskih podjetjih. Od ogerskih rent in drugih državnih obligacij je 750 milijonov v avstrijski posesti. Na zastavnih pismih, prioritetah, delnicah in vknjiženih tirjatvih odpada na avstrijski kapital cela milijarda. Na nepremičninah in industrijalnih podjetjih imamo tam naloženih do 400 milijonov in tirjati ima naša trgovina gotovo do 200 milijonov.

Kaj nam pravijo te številke? Na to odgovarja izborna „Politik“, da smo sami dali konopijo, iz koje Ogerska vije vrv, da uduši z isto našo trgovino, našo industrijo in naše poljedelstvo.

In v oči gled takim dejstvom nam še grozé ti ljuti Madjari, ko je vendar gotovo, da bi oni trpeli najbolj, ako res pride do popolnega ločenja v carinarskem in sploh gospodarskem pogledu. Seveda vedó Madjari, da so dosedaj vse dosegli svojimi groznjami, ali pokažimo jim, da se ne bojimo več tega orožja, ker smo se uverili, da je — skrhanó in topo.

**Kvirinal in Vatikan.** Kvirinal se zove kraljeva palača v Rimu, Vatikan pa je sedež glavarjev cerkve katoliške. Odkar si je Italija omađeževala roke — bilo je dne 20. septembra 1870. — z nasilnim prisvojenjem Rima in porušenjem svetne oblasti papeževe, ni bilo več prijaznih odnošajev med tema dvema palačama. Bil je pač trenotek, ko se je celó Crispi, v svoji veliki stiski, hotel pogajati z Rimom, ali stvar je zadremala kmalu. Sicer pa je bil veden boj Kvirinala proti Vatikanu. Ta boj znači pravo nesrečo za Italijo, kajti papeštvo obdaja Italijo večim sijajem nego pa dinastija savojska. Število onih, ki so sprevideli to, se množi bolj in bolj, o čemer priča dejstvo, da se je v poslednjih letih, zlasti povodom občinskih volitev, jelo odločno pojavljati katoliško, oficijelni Italiji nasprotno mišljenje. Sedaj pa hoče baje tudi oficijelna Italija iskati če že ne popolne sprave, pa vsaj nekak modus vivendi z Vatikanom. Brzjojavka iz Rima pravi namreč, da novo ministerstvo hoče poprijeti inicijativo v ta namen. Mogoče je to, kajti — kakor smo že rekli — Rudini je med najpoštenjšimi državniki sedanje Italije.

**Goluhovski v Berlinu.** Berolinske vesti poročajo, da so našega ministra za vnanje stvari tam obsipali velikimi častmi. To verujemo radi; ti moj Bog, saj smo zaveznički. Ne verujemo pa zatrdilom, da potovanje Goluhovskega ni v nikaki zvezi z dogodki v Afriki in da ti dogodki ne mo-

rejo premeniti razmerja v trozvezi. Ne verujemo, ker si moramo misliti, da Avstrija in Nemčija tirati realno politiko in da kakor dobrima računarjema jima ne more biti vsejedno, ako se njiju tretji zaveznik — Italija — pokaže popolnoma nesposobnega v vsakem pogledu. Zveze med državami se vedno snujejo na podlagi načela vzajemnega varstva, a čemu mi je zaveznik, ki mi ne more nuditi nobenega varstva? In vseh teh pomislekov naj bi se ne bila doteknila cesar Viljelm in grof Goluhovski, ko sta se pogovarjala med seboj jedno celo uro? Pojte no!

**Italija v Afriki.** Poznani švicarski inženir Ilg je poseben prijatelj kralja Menelika in izboren poznavalec odnošajev v Abesiniji. K temu gospodu se je bil pedal neki časnikar v Baselu, da kaj poizve o menenju istega glede na sedanje italijansko-abetesinske homatije.

Po menenju Ilgovem je morala italijanska vojska trpeti grozno škodo; posamični batalijoni morajo biti popolnoma uničeni. To ni čuda. Pota v gorovju so strašna, in ker Italijani nimalo niso poznali dežele, tavalii so brez sméri po groznih propadih, tako, da, ako jih ni ugonobilo sovražno orožje, pa so pocepali vsled groznega trpljenja. Ilg trdi, da se je Menelik le nerad spustil v boj proti kristijanskemu sovražniku. Ta vojna mu je bila usiljena in se je radi verskih pomislekov vedno upiral zvezi z derviši. Sedaj pa je soditi, da je prišlo do sporazumljenja med derviši in Menelikom, kajti gotovo je, da derviši marširajo sedaj proti Kasali (Derviši so mahomedanski redovniki. Op. ured.). Zadnji poraz Italijanov vsprobudi gotovo vse sovražnike Italije, da zaprično boj. Ako vodstvo italijanske kolonije noče doživeti nadaljnjih žalostnih skušenj, mora se hitro umakniti iz Kasale in Adigrata, ako je to sploh še mogoče. Menelik je vojskovođa in tudi zajedno načelnik generalnega štaba; in kakor vse kaže — jako sposoben. Zemljevide razume kakor vsak najizobraženejši oficir in vse njegove odredbe so vsikdar jasne in določne. Avtoriteta njegova je neomejena, in kako mu narašča ugled po zadnjih zmagah, priča dejstvo, da sta se Italijanom izneverila mogočna Ras Sabat in Agos Tafari.

Menelik je tudi dobro poučen o političkih dogodkih v Italiji, dasi ni hotel povedati Ilg, kako se to vrši.

Deževno vreme pričanja v juniju in traja do oktobra. Neprijetno je to za obe strani, vendar je Menelik na boljsem, ker je v svoji lastni deželi. Neosnovano je očitjanje, da Francozi preskrbljajo Abesince z orožjem; saj so ravno Italijani sami razdelili med domačine 15000 pušk in koliko orožja so izgubili pri Amba Aladži in Adui!

Italijani govore vedno — tako je zaključil Ilg — o vojni do uničenja, guerra a fondo. Kako si mislijo to? Tudi ko bi premagali Menelika, kako hočejo brzdati Abesinijo, ki je večja nego Francozka? Razorožiti bi morali vse prebivalce, kar pa je nemogoče, kajti trebalo bi v to toli ogromne vojske, da bi vspeh ne bil v nikakem razmerju z žrtvami. In ako bi razorožili Abesinijo, izpostavili bi jo večnim napadom dervišev, kar bi uničilo vso naselbino. Abesinija se bori za svoj obstanek in s tem zabranjuje anarhijo, ki bi bila nevarna tudi Italiji. Abesinija se bori za pravo civilizacijo in kulturo, kakoršno ni mogoče usiliti nobeni deželile z mečem in uničevanjem vsega obstoječega.

Iz teh izjav inženirja Ilga je torej razvidno, da Italija nima ničesar iskati v Abesiniji, najmanje pa da treba tam nje za širjenje kulture in civilizacije, in slednjič, da nima ni najmanje nade, da bi dosegla svoj pravi, resnični in prvotni namen: uničenje abesinske samostojnosti, do česar tudi nima nikake pravice ni po božjih zakonih, ni po določilih mednarodnega prava. Narod italijanski zasluži pomilovanja, ali ne zaslužijo ga oni, ki so zakrivali to toli krivično vojsko, da tako krivične že dolgo ni bilo.

O tej nesrečni vojni Italijanov v Afriki nam je zabeležiti danes zares senzacionalno vest, došlo dne 10. t. m. v Peterburg. Glasom te vesti — katero pe priobčujemo, odklanjajoči odgovornost za nje pristnost — brzjojavil je Menelik te dni glavarjem merodajnih evropskih držav, da je on,

Menelik, vedno še pripravljen skleniti mir z Italijani. Ako bi pa Italijani vedno še trmasto odklanjali mir, potem hoče nadaljevati vojno do skrajnosti ter poskusiti, da vrže Italijane povsem iz afričanskega ozemlja.

No, general Baldissera, sedanji vrhovni poveljnik v Eritreji, izvestno ne misli na „daljnje osvojitve“, ampak njegov vojni načrt gotove temelji na obrambi. Kakor javljajo iz Rima, je Baldissera vojni načrt v glavnih potezah bržkone ta-le: Osredotočiti okolo Asmare vse sile v obrambo naselbine; braniti se do skrajnosti, ako napaden. Če bi se Menelik umaknil, potem da hoče Baldissera zopet poskusiti, da znova prisvoji Italiji kraljestvo Tigré do Makaléja in to s pomočjo res Mangaša in ras Alule, ki si želita italijanskega pokroviteljstva (samo, da ne prekrizata Baldissera račune, kakor jih je zamotal Baratieriju zviti, a pošteni ras Makonnen!). Potem da bi se hotel pogajati o miru, a pogoji, sevé, morajo biti za Italijo vsakako „častni“. Oktobra meseca pa, ako se bode nadaljevala vojna, da hoče napraviti Baldissera izlet na Jug (menda v Amba Aladži?). Iz tega površnega načrta je razvidno, da tudi Baldisera sanjari o poznejših prisvojitvah. Ne znamo pa, da-li je ta „načrt“, ki ga razglašajo v Rimu, zares pristni vojni načrt, in da-li se strinja žnjim nova vlada. Ista bi morala vendar pomisliti, da oni, ki je pognal danes tujca iz svoje zemlje prav po načelu Italijanov „Fuori lo straniero“, — samo s to razliko, da jih je zares pognal, v tem ko so Lahi svoječasno le kričali, a storiti ničesar niso mogli —, da torej oni isti jutri gotovo ne vsprejme z odprtimi rokami laških vsiljencev in njih nebodijetrebna kulture, odstopivši jim dobrovoljno svojo zemljo, svoja ognjišča!

Splošno položanje Italijanov v Afriki je nespremenjeno, da, po zatrditvi kompetentnih vojskih krogov v Rimu, vedno do skrajnosti obupno. Isti krogi zatrjujejo, da ni le nemogoče osvoboditi utrdbe Adigrad, Agordat in Keren (poslednja utrdba leži severno-vstočno Agordata), ampak, da niti ni možno preskrbeti jih živežem. Adigrat obkoljujejo Šoanci in uporniki, Agordatu in Kerenu bliža se vojska mahdistev (dervišev). In ako bi se morali Italijani umakniti onkraj Asmare, bili bi tam, kjer so bili leta 1885., ko so bili zasedli ozemlje za Masavo. Zastonj torej vse žrtve na krvi in na denarju!

Dopisnik Rimskega lista „Tribuna“, Macola, javlja iz Afrike, da je res Crispi nekako moralno prisilil Baratierija, da je bil napadel Šoance pri Aba Garimi. Crispi namreč, znajoči, da se mu maje sedež, hotel je namreč, kakor znano, na vsak način koji „vspeh“ Italijanov v Afriki, predno se je imela odpreti zbornica. In zato, da je brzjojavil Baratieriju: „Ta vojna v Afriki ni nikakoršna vojna, ampak le vojaška jetika“. Ta brzjojavka je že popolnoma obupanega Baratierija odločila do napada. Tej vesti ne oporekajo vladni listi italijanski, torej sta za poslednjo nesrečo Italijanov v Afriki odgovorna v prvi vrsti res dva moža: moralna odgovornost spada na Crispija, dejanska pa na Baratierija. Obračunati pa bodeta morala bržkone z lastno vestjo, kajti ne verujemo, da obsodi jednega ali drugega pozemaka pravica italijanska.

**Stanley o Italiji v Afriki.** Tudi občeznani, sloveči raziskovalec afriških zemljá, Stanley, pisal je te dni profesorju Nitti v Neapelj pismo, v katerem je obrazložil svoje mišljenje o politiki italijanske kolonijalne politike. Stanley pravi v tem pismu, kakor poročajo dne 10. t. m. iz Neapelja, da Italija ne zna ločiti osvojitve od kolonizacije. To pa stí dve naravnost nasproti si stoječi stvari. Abesinijo podvreči, osvojiti si je absolutno nemogoče. Ako bi Italija nastojala to poskusiti, to podvzetje bi ugonobilo ne samo moči Italije, ampak, če bi bilo možno, celó vsa finančna sredstva trozveze! Italija mora čakati in povsem spremeniti svojo politiko. Italija ne sme nikakor misliti na to, da ona napade, kajti v tem slučaju bila bi izgubljena. Italija mora se modrim zatajevanjem ojačiti in naj bode zadovoljna, ako se more braniti dotlej, dokler dogodki ne dozore.

Naj bi v Italiji uvažali ta dobrohotni nasvet merodajnega moža!

